

ЕТНОБОТАНІКА (від **етно...** і **ботаніка**) — науковий напрям, що вивчає особливості використання рослин різними етнічними групами населення земної кулі. Сформувалася на межі **етнографії** та ботаніки і використовує методи обох наук. В Україні внутр. структурування Е. вперше запропонував **Б. Заверуха**, обґрунтувавши такі її розділи: теор. (вивчає розвиток етноботан. дослідж. в істор. аспекті, їх сучас. стан і перспективи на майбутнє, узагальнює досвід та розробляє методи дослідж., визначає осн. напрями науки), номенклатурна (з'ясовує специфіку та походження нар. назв рослин у різних місцевостях і в різних народів, проводить їх порівнял. аналіз, ідентифікацію з науковими), практ.-побут. (досліджує особливості практ. використання різних видів рослин, напр., харч., ефіроолій., отруй., фарбувал., волокнистих, буд., госп.-побут., косметич. тощо, для побут. чи вироб. потреб як у минулому, так і нині), фітотерапевт. (вивчає проблеми застосування рослин у практиці нар. медицини та ветеринарії), духовно-культурна (вивчає особливості використання рослин та їхніх образів у реліг. і побут.-культових обрядах; відображення образів рослин у міфології, нар. легендах, піснях, символіці, орнаментиці, різьбленні, арх-рі, вишиванні, прикрашанні й декоруванні домівок, квартир, мистецтві складання букетів, панно, картин; див. також *Флористика*), мемор. і геральдична (досліджує застосування рослин для створення нац. символіки, в геральдиці, нумізматиці та філателії тощо), фітосинантропно-генезисна (вивчає походження культур. і адвентив. рослин, бур'янів, їхні зв'язки з практ. діяльністю людей, особливості формування ареалів таких рослин у зв'язку з антропоген. впливом), археоетноботаніка, або палеоетноботаніка (вивчає специфіку використання рослин у давні істор. епохи), неоетноботаніка (вивчає особливості використання рослин у наш час у пром. ботаніці, фітодизайні, фітосозології, фіторесурсознавстві, декор. мистецтві тощо).

Пошук лікув., харч. та ін. корисних у побуті й практ. діяльності властивостей рослин триває з давніх часів. Так, згідно з т. зв. теорією знаків, їхні цілющі властивості визначали за зовн. ознаками. Напр., якщо листя рослини зовні схоже на серце, то вважали, що її можна використовувати для лікування цього органа, форма грец. горіха визначала його використання при хворобах мозку, а квасолі — для лікування нирок. Теорія знаків відіграла позитивну роль, оскільки спонукала цілителів до терапевт. дій, правомірність яких згодом доведена практ. досвідом. Так, кору верби, яка вберігає дерево від холоду, застосовували для лікування грипу, лихоманки, ревматизму та ін. хвороб, спричинених пере-

охолодженням, нині її використовують для виробництва «Аспірину»; із бульбоцибулин пізньоцвіту осіннього, схожих формою на скривлені подагрою пальці, отримують «Колхіцин» — один з найефективніших засобів проти цього захворювання.

Одну з перших спроб використання у флорист. працях слов'ян. (рос.) назв рослин зробив В. Зуєв, який переклав з лат. мови кн. П. Палласа «*Flora Rossica*» (С.-Петербург, 1784). В Україні етноботан. дослідж. започаткував О. Рогович, який у «*Обозрениях... растений Киевского учебного округа...*» (1855, 1869) навів лат., рос. наук. та нар. назви рослин, згодом уклав «*Опытъ словаря народныхъ названий растений Юго-Западной Россіи, съ нѣкоторыми повѣрьями и разсказами о нихъ*» // «*Записки Юго-Западного отделения Русского географического общества*», К., 1873. Дослідж. проблем Е. продовжили М. Анненков, І. Палімпсестов, **Г. Булашев** та ін., на поч. 20 ст. — **І. Верхратський**, М. Золотницький, **Н. Осадча-Яната**, О. Яната, М. Мельник, **С. Маковецький** та ін., у серед. 20 — на поч. 21 ст. — М. Грицак, М. Носаль та І. Носаль, **В. Комендар**, Б. Заверуха, **В. Чопик**, Ю. Єлін, Ю. Кобів, **А. Лебеда** та ін. Видано низку словників і довідк. вид. з Е., зокрема «*Словарь сельско-хозяйственных растений*» (О., 1855) І. Палімпсестова, «*Українська номенклатура вищих рослин*» (Л., 1922) М. Мельника, «*Українські народні назви рослин*» (Нью Йорк, 1973) Н. Осадчої-Янати, «*Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник*» (1990) А. Лебеди та ін., «*Словник українських наукових і народних назв судинних рослин*» (2004; обидва — Київ) Ю. Кобіва, «*Лікарські рослини Карпат: Дикорослі та культурні*» (3-є вид., Уж., 2007) В. Комендара. Нині у галузі Е. працюють співроб. Інституту ботаніки, Нац. ботан. саду НАНУ (обидва — Київ), а також ВНЗів.

Рекомендована література

1. Яната О. Народні українські назви рослин Північної Таврії // 36. наук.-літ. відділ. Товариства ім. Квітки-Основ'яненка у Харкові. 1916. Т. 1;
2. Заверуха Б. В. О целесообразности проведения исследований в области этноботаники // Биол. основы рац. использования, преобразования и охраны растител. мира: Мат. годич. сессии, Киев, 1-2 марта 1984. К., 1984;
3. Шретер А. И., Воронов А. А. Лекарственные растения эмпирической, народной и традиционной медицины (уточнение понятий) // Тезисы докл. Респ. конф. по мед. ботанике. К., 1988;
4. Лебеда А. Ф. Этноботаника тропических и субтропических растений, интродуцированных в

Бібліографічний опис:

Етноботаніка / А. П. Лебеда, М. В. Шевера // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18052>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).